Menas Literatūra Mokslas

2005 VASARIO 26 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 41 (9)

Savo pareigas jis atliko garbingai ir Lietuvai naudingai

DANUTĖ BINDOKIENĖ

Neseniai šventėme Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dieną, Vasario 16–ąją. Tiek Lietuvoje, tiek ir kituose kraštuose, kur tik gyvena bent kiek gausesnis lietuvių būrelis, ši svarbi šventė buvo iškilmingai prisiminta. Prelegentai savo kalbose išsamiai kalbėjo apie aplinkybes, atvedusias Lietuvą į 1918 m. vasario 16–ąją, ir besikuriančios valstybės vargus, pavojus, besistengiant įtvirtinti bei apsaugoti lietuvių tautą nuo tykančių priešų, tačiau labai trumpai stabtelėta ties žmonėmis, kurie tuo kritišku laikotarpiu kūrė Lietuvos valstybingumą, mokėsi iš laisvųjų, demokratinių valstybių ir... iš savo klaidų.

Vienas tokių Lietuvos patriotų, valstybininkų buvo antrasis Respublikos prezidentas Aleksandras Stulginskis, kurio 120–ąjį gimtadienį kaip tik šiandien prisimename.

Gimęs 1885 metais vasario 26 d. Žemaitijoje — Kaltinėnų valsčiuje, Tauragės apskrityje, Aleksandras Stulginskis vienintelis iš tuzino vaikų veržte veržėsi į mokslą. Kaip ir daugelio tų metų ūkininkų šeimose, buvo stengiamasi, kad bent vienas sūnus taptų kunigu. Tai šeimai — ir visai giminei — teikė garbę, pasididžiavimą, tad kunigystės mokslams pinigų vargais negalais sukrapštydavo net ir neturtingieji. Antra vertus, seminariją baigęs, kunigu įšventintas, jaunuolis galėjo pasilikti ir darbuotis Lietuvoje, kai tuo tarpu daugelis kitų profesijų šviesuolių darbo tėvynėje negaudavo ir turėdavo išvykti į Rusiją.

Aleksandras pašaukimo kunigystei neturėjo, bet Žemaičių dvasinę seminariją Kaune visgi baigė. Jis tik prašė atidėti kunigo šventimus bent vieniems metams, kad galėtų toliau studijuoti ir galutinai apsispręsti. Po metų padarytas sprendimas nenuvedė prie Viešpaties altoriaus, o į Halės agronomijos institutą.

Aleksandrui Stulginskiui pasisekė — jis gavo darbą Trakų apskrities rajoniniu agronomu Alytuje. Čia ne tik prasidėjo jo „ūkininkiška", bet ir lietuviška patriotinė veikla. Dar studijuodamas, pradėjo rašyti į spaudą, daugiausia žemės ūkio klausimais. 1914 m. net išleido brošiūrą apie veršelių auginimą.

Į visuomeninę–švietėjišką veiklą įsijungė, persikėlęs į Vilnių, kai Pirmojo pasaulinio karo metu vokiečiai išvijo rusus ir patys okupavo Lietuvą. 1915 m. Stulginskis suorganizavo Pedagogikos kursus pradžios mokyklų mokytojams ruošti (jiems vadovavo iki 1919 m.), pirmininkavo „Ryto" draugijai, darbavosi nukentėjusiems nuo karo šelpti komitete, 1918 m. pradėjo leisti ir redaguoti laikraštį *Ūkininkas*, suredagavo ir išleido *Ūkininko kalendorių*.

Jis dar tvirčiau pasireiškė Vilniaus lietuvių politiniame gyvenime, buvo vienas krikščionių demokratų partijos steigėjų, 1917 m. išrinktas tos partijos centro valdybos pirmininku. Su kitais lietuviais patriotais 1917 m. raštu kreipėsi į JAV prezidentą Woodrow Wilson, primindami Rusijos pavergtų tautų padėtį.

A. Stulginskio politinė–patriotinė–visuomeninė veikla atvedė jį į Tautos tarybą (vėliau pavadintą Valstybės taryba) ir pagaliau į Lietuvos Nepriklausomybės Akto pasirašymo momentą 1918 m. vasario 16–ąją. Tad nereikia stebėtis, kad A. Stulginskis 1920 m. buvo ne tik išrinktas į Steigiamąjį Seimą, bet pakviestas tam Seimui pirmininkauti.

Steigiamajam Seimui priėmus laikinąją Lietuvos valstybės konstituciją, kurios devintuoju straipsniu numatyta, kad Seimo pirmininkas eina ir valstybės prezidento pareigas, Aleksandras Stulginskis 1920 m. birželio 19 d. pradėjo tas pareigas eiti. Tuo metu jis buvo tik 35 metų amžiaus.

Vėliau, 1922 m. gruodžio 21 d., I Seimas jį vėl perrinko prezidentu, o šis procesas buvo pakartotas II Seimo 1923 m. birželio 19 d. Aleksandras Stulginskis antruoju Lietuvos prezidentu išbuvo visą kadenciją, iki 1926 m. birželio 7 d.

Istorikas A. Eidintas savo knygoje *Aleksandras Stulginskis* (Mykolo Vaitkaus žodžiais) taip apibūdina antrąjį Lietuvos prezidentą: „Stulginskis savo prezidentines pareigas atliko, kaip buvo tikimasi: ir garbingai, ir Lietuvai naudingai. Iš pašalio žiūrint, atrodė, kad jis būtų gimęs tai vietai ir toms pareigoms. Bet ne. Jis visa darbu paėmė. Jis visa išstudijavo, visa išmoko, ko jam dar trūko. Gerai mokėjo tik vokiečių kalbą iš Vakarų Europos kalbų. Reprezentacijai ir lietuviškai kultūrai pademonstruoti to buvo maža. Jis gerai išmoko prancūzų ir anglų kalbas. Jis jautė turįs etiketinių spragų. Pašalino ir jas teoretinėmis ir praktinėmis studijomis. Ir cilinderis tvirtai ant jo galvos stovėjo, ir frakas juto savo vietoj gulįs. Reprezentaciniuose pobūviuose Stulginskis savo laikysena visiems imponavo. Su kiekvieno krašto atstovu jis mokėjo kalbėti jo gimtąja kalba. Su Šv. Tėvo atstovu jis galėjo kalbėti visai sklandžia ir taisyklinga lotynų kalba. Dideliu ponu rodytis jis nemėgo, bet, kadangi tarp ponų Lietuvos labui jis laikė pareiga poniškumą pademonstruoti, jis tai atlikdavo gerai ir vykusiai, nors ir savo poniškumą jis sugebėjo kažkaip suderinti su demokratišku paprastumu, ir dėl to jo ta etiketinė laikysena buvo natūrali ir atrodė praktikuota iš jaunų dienų. Jis buvo kiek šaltokas ir oficialus, nors mokėjo kalbėtis įvairiomis temomis.

Jį labai laimingai papildė jo žmona Stulginskienė Matulaitytė. Ona Matulaitytė, Sūduvių žemės lygumų duktė, augusi ir brendusi prie pat Marijampolės gražiuose pašešupiuose. Jos charakteris lygus, kaip lygūs jos krašto laukai, jos būdas gražus, kaip gražios Šešupės pakrantės. Mokslai ir miesto gyvenimas jos natūralumo nepakeitė, pasiliko ir būdama prezidentienė, kaip nesugadinta kaimo mergaitė".

Prez. A. Stulginskis su žmona Ona ir vienturte dukrele Aldute.

Antrasis Lietuvos Respublikos prezidentas Aleksandras Stulginskis.

Prez. Aleksandras Stulginskis buvo giliai tikintis katalikas, doras žmogus, lietuvis patriotas, Lietuvos demokratijos kūrėjas. Jam esant prezidentu, išleisti visi pagrindiniai Lietuvos įstatymai, suorganizuoti tautinės kultūros židiniai, padėti tvirti ūkinio gyvenimo pagrindai. Per tą laiką užsienyje buvo pripažinta Lietuvos valstybė, užmegzti diplomatiniai ryšiai su didžiosiomis Vakarų šalimis. Išleistas savas pinigas — litas. Prie Didžiosios Lietuvos prisijungė Klaipėda ir dalis Mažosios Lietuvos krašto. Buvo ne tik priimtas žemės ūkio reformos įstatymas, bet taip pat pradėtas vykdyti, dalinant dvarų žemes ir skirstant kaimus į vienkiemius.

Prez. Stulginskio kadencijos metu Lietuva įstojo į Tautų Sąjungą, tikėdamasi, kaip dabar, įsijungus į NATO, savo valstybingumą apsaugoti nuo galimų kaimynų išpuolių. Deja, nei JAV prezidento W. Wilson „Tautų laisvo apsisprendimo teisė", nei Tautų Sąjunga neapsaugojo mūsų tėvynės nuo dviejų didžiųjų diktatorių — Stalino bei Hitlerio — slaptų suokalbių ir okupacijos. Bolševikų okupacijos auka tapo ir antrasis Lietuvos prez. Aleksandras Stulginskis, pirmųjų trėmimų metu areštuotas ir išvežtas į Sibirą.

Aleksandras Stulginskis mirė 1969 m. rugsėjo 22 d. Kaune.

Susipažindami su pirmosios Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu, o ypač jame didelį vaidmenį vaidinusiais žmonėmis, galime aiškiau matyti ir tiksliau vertinti lietuvių tautos dabartį, nes ir anuomet, ir dabar Lietuva susiduria su labai panašia padėtimi bei problemomis.

Iš praeities — į dabartį

Viename Čikagos priemiesčių gyvena Lietuvos prezidento Aleksandro Stulginskio vienturtė dukra — Aldona Stulginskaitė–Juozevičienė. Medicinos gydytoja. Našlė. Su būsimu vyru, taip pat medicinos gydytoju, Jonu Juozevičiumi susipažino studijų metais Vytauto Didžiojo universitete. Baigę mokslus, sukūrė šeimą. Susilaukė trijų vaikų: sūnaus Jono, dukterų — Ramunės ir Jūratės.

Jaunoji Juozevičių šeima, gerai žinodama, kokio likimo sulaukė prez. Stulginskis su žmona pirmosios bolševikų okupacijos metais, 1944 m. pasitraukė į Vokietiją ir ilgainiui atvyko į JAV.

Aldona Juozevičienė — inteligentiška, maloni, bet pernelyg kukli, buvo sunkiai „prikalbinama" papasakoti apie savo jaunystę, ypač apie tėvą, ne tik prezidentą, bet ir asmenį. Visgi pagaliau sutiko pasidalinti bent to, taip dabar, atrodo, tolimo gyvenimo nuotrupomis.

—Gerb. dr. Aldona, besiruošdama mudviejų pokalbiui, ieškojau kažkokios pradžios ir netikėtai užkliuvo paragrafas Alfonso Eidinto paruoštoje knygoje *Aleksandras Stulginskis, Lietuvos prezidentas — Gulago kalinys* (Vilnius. 1995 m.). Tai ištrauka iš Jūsų tėvų, Onos ir Aleksandro Stulginskių, laiško, parašyto gyvuliniame vagone, pakeliui į tremtį, į Sibirą.

Prie ilgesnio mamos laiško, prezidentas savo ranka prirašė: „Brangi Aldute, sėkmingai baik mokslą, būk geras žmogus, aš, nors toli gyvendamas, mintimis visuomet su Tavimi. Tavim džiaugsiuos ir didžiuosiuos. Laiminu Tave, telaimina Tave Aukščiausias. Tėtė".

Laiškas prie Naujosios Vilnios buvo slapčia išmestas iš vagono ir, jį radę, geri žmonės Jums perdavė. Kaip Jūs tada jautėtės, gavusi šį savo tėvų testamentą?

—Aš tuomet buvau studentė Vytauto Didžiojo universitete, Kaune, o tėvai gyveno ūkyje Jokūbave. Tą dieną jau iš ryto žinojau, kad veža žmones — visur urzgė sunkvežimiai. Tai aš paskambinau į namus pasakyti, kad veža žmones. Ir man iš pašto agentūros, kur vedėja buvo mano pusseserė, pasakė — jau išvežė.

—Jūs skambinote, norėdama perspėti tėvus?

—Taip, bet nepavyko. Iš mūsų apylinkės išvežė tiktai dvi šeimas: mano tėvus ir dr. Pačevskį su žmona.

—Kaip jautėtės, gavusi tą laišką, kaip jis pas Jus pateko?

—Laiškas buvo mamos rašytas, tik pačiam gale buvo tėtės prierašas. Jie tą laišką išmetė iš vagono Naujojoj Vilnioj ir viena moteris atvežė į Kauną. Tos moters nesutikau, nes nebuvau namie, kai laišką atnešė...

Aš jau žinojau, kad žmones veža, bet tikėjau, kad galbūt greitai grįš. Juk už savaitės prasidėjo karas, tai galvojau, kad gal vokiečių kariuomenė pasivys tuos traukinius ir išlaisvins tremtinius. Vokiečiai, su kuriais kalbėjome pačioje karo pradžioje, sakė: „mes pavysim, mes pavysim ir išvaduosim".

—Savo mamos Jūs daugiau nebematėte, o tėvas visgi grįžo iš Sibiro.

—Jie abudu grįžo 1956 m. Mama mirė jau Lietuvoje 1962 metais.

—Kada Jūs pirmą kartą pamatėte savo tėvą, grįžusį iš Sibiro?

—Tai buvo 1965–ieji. Tada į Lietuvą vykau su dukra Ramune.

—Keista, kad komunistų valdžia Jus įleido?

—Be jokių sunkumų. Jie tiesiog mane kvietė atvažiuoti.

—Kaip buvo pasikeitęs Jūsų tėvas po visų vargų?

—Labai pasikeitęs, toks mažas, susitraukęs, baltaplaukis. Kiek aš atsimenu, tai jis būdavo be plaukų — skusdavo galvą, o kai pamačiau, buvo ilgais, ant šono sušukuotais plaukais. Ir aš, žinoma, per tą laiką buvau pasikeitusi, bet jis mane pažino, atvyko į oro uostą pasitikti... Po to dar vieną kartą savo tėvą mačiau 1967 metais.

—Ar galėjote su juo laisvai pasikalbėti?

Nukelta į 2 psl.

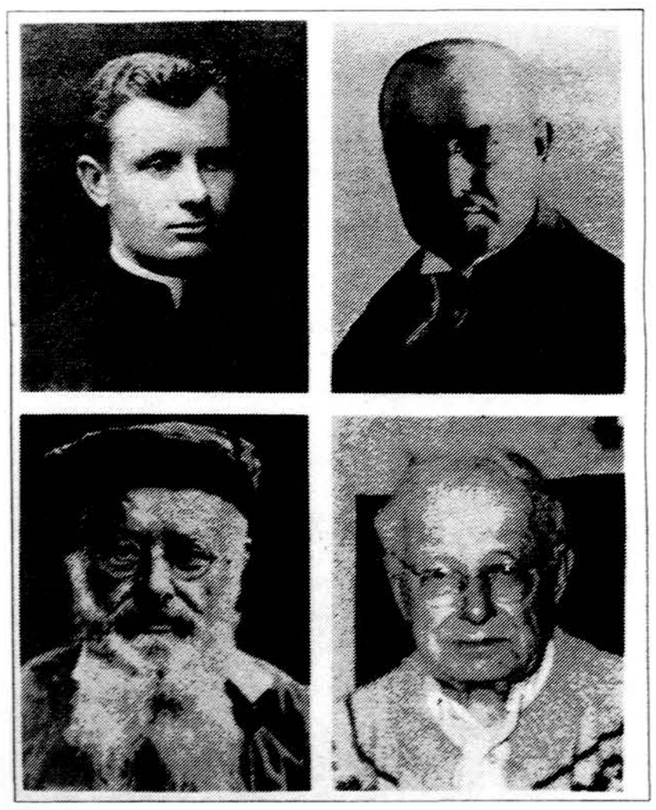

Aleksandras Stulginskis. Viršuje iš kairės — kunigų seminarijoje; antrasis LR prezidentas; apačioje iš kairės — Sibire; paskutiniais gyvenimo metais.

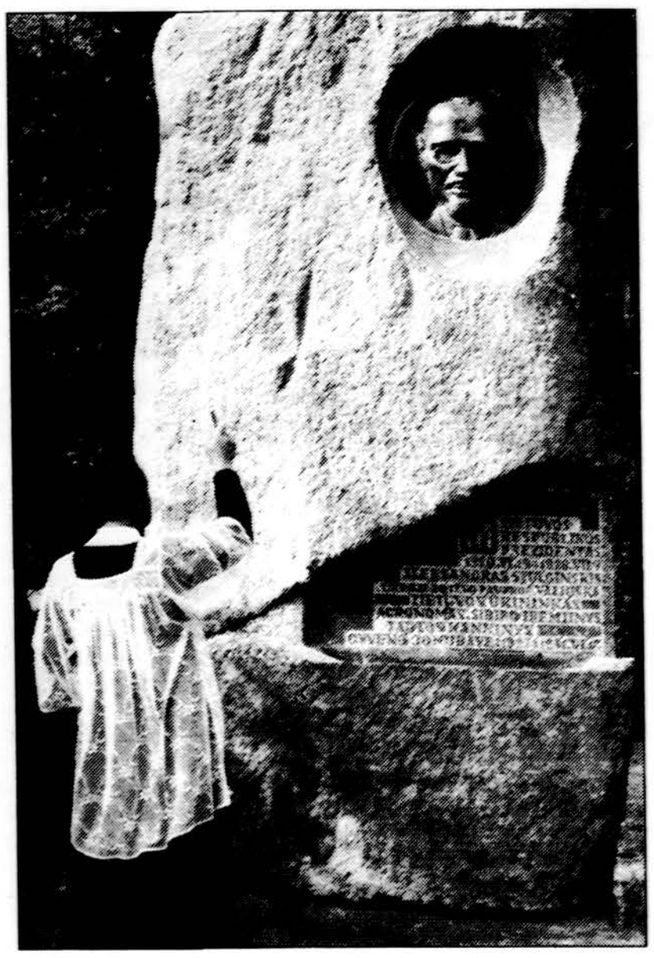

1991 m. Jokūbave pašventintas paminklas prez. A. Stulginskiui. Paminklo skulptorius — Motiejus Narbutas. Paminklą užsakė Jokūbavo gyventojai.

TURINYS

II LR prezidento 120–osioms gimimo metinėms.

Prof. A. Avižienio mokslinė sukaktis.

Pasakojimai iš mirusiųjų ciklo.

Apie dainų šventes.

Aleksandro Stulginskio vidurinės mokyklos moksleiviai prie prezidento paminklo Prezidentūros kiemelyje Kaune.

Savo pareigas jis atliko garbingai

Atkelta iš 1 psl.

—Galėjau tiktai, kai išeidavome pasivaikščioti, kur negirdėdavo svetimos ausys.

—Grįžkime dar toliau į praeitį. Kaip Jūs augote prezidento šeimoje Kaune? Kiek buvote metų, kai gyvenote Prezidentūroje?

—Aš Prezidentūroje gimiau ir iš Prezidentūros išvažiavau, būdama penkerių. Mūsų šeimos butas buvo pirmame aukšte, o visi Prezidentūros darbai vykdavo antrame. Iš tų metų aš kai ką atsimenu, bet nedaug atsimenu, kas turėtų ryšio su mano tėte — prezidentu Stulginskiu. Tik vieną trumpą epzidą galėčiau papasakoti.

Nupiešė tėtės portretą, man atrodo, kad dailininkas buvo Kalpokas. Jis atnešė tą portretą ir visi žiūri, ir visi giria, kad toks panašus, tiesiog „antras prezidentas" — visai tas pats žmogus, o tėtė pasakęs — atveskit mergytę, jeigu ji mane pažins, tai bus tikra, kad dailininkui pasisekė. Aš to nelabai atsimenu, nes dar kalbėti nedaug mokėjau, bet man pasakojo vėliau.

Mane atvedė, parodė tą portretą ir paklausė: „Kas čia"? O aš tuoj pasakius: „Tėtė du". Užuot antras tėtė — du.

—Vadinasi, portretas buvo geras?

—Taip, portretas kabojo Prezidentūroje, o paskui ūkyje, mūsų namuose. Besiartinant antrą kartą bolševikams, išvažiuodami iš namų, visus paveikslus sudėjome bažnyčioje ant viškų, paslėpėm. Deja, kai atėjo rusai, visų pirmiausia sudegino bažnyčią su visais paveikslais.

—Ką galėtumėte papasakoti iš savo ankstyvosios jaunystės, gyvenant Jokūbave? Kuo tėvas užsiimdavo, baigęs prezidento kadenciją, ar įsijungdavo į ūkio darbus?

—Jis iš ryto su darbininkais išeidavo į laukus. Pats neardavo, nepjaudavo šieno, bet visą laiką su jais būdavo. O kai užeidavo kokia darbymetė ir pritrūkdavo darbininkų, tai mes visi — ir mama, ir aš eidavome į talką. Jeigu tuo metu pas mus viešėdavo mano ar mamos draugės, ir jas įjungdavo į skubius ūkio darbus.

—Ar tą ūkį pirko Jūsų tėvai, ar jis paveldėtas?

—Pirko iš lenko, kuris norėjo išvykti į Lenkiją ir turėjo parduoti ūkį. Aš manau, kad mano tėvus Žemaitija trauke, be to, ten labai gera vieta, apie 20 km nuo Palangos. Aš dviračiu nuvažiuodavau prie jūros.

—Kuo užsiimdavo Jūsų mama?

—Mama daugiausia šeimininkavo. Ji labai mėgdavo skaityti, mokėjo anglų kalbą, atsimenu, prenumeruodavo net amerikietiškąjį *Ladies Home Journal*.

Tėvas daugiausia skaitydavo politinėmis temomis knygas ir straipsnius. Jis gerai žinojo, kas vyksta politinėje erdvėje. Pas mus dažnai atvykdavo studentai ateitininkai, švęsdavo savo šventes, tėtis buvo kviečiamas pasakyti kalbą.

Jis labai ruošdavosi tom kalbom. Be to, jis važiuodavo į Dotnuvą, ten veikė „Algimanto" korporacija, paskui nuvažiuodavo į Kauną, kalbėdavo „Vytauto" klube, kuriam priklausė.

—Kadangi prez. Stulginskis niekad nenutolo nuo Lietuvos politinio gyvenimo, turbūt pas Jus į ūkį atvažiuodavo tuometinių veikėjų — tiek katalikų, tiek kitų pažiūrų politikų?

—Atvažiuodavo. Kartais atvykdavo vyskupas — dar jis nebuvo arkivyskupas — Mečislovas Reinys, mano tėtės jaunų dienų draugas. Jis atvažiuodavo kokią savaitę paatostogauti. Labai smagu būdavo. Iš ryto abudu eidavo į bažnyčią. Vyskupas aukodavo Mišias, tėtė patarnaudavo. O paskui daug svečių atvažiuodavo per šv. Oną — mano mama Ona...

Vasarą daugumas tėvų draugų vasarodavo Palangoj, jie pasisamdydavo autobusą ir iš ryto atvažiuodavo su visais vaikais, su šeimom ir visą dieną pas mus būdavo. Iš tų, kur dažniau atvažiuodavo, atsimenu Šalkauskius (labiausiai jų vaikus), Dielininkaičius, Raulinaičius...

Atvažiuodavo ir studentų ekskursijos, „Gamtos draugas" su moksleiviais.

Buvo labai gražus mūsų parkas, čia pat upė Minija. Pas mus kiekvienais metais būdavo pora jaunų agronomų iš Dotnuvos. Jie, baigę Dotnuvos Žemės ūkio akademiją, turėdavo atlikti devynių mėnesių praktiką, po to gaudavo užskaitas. Tik šiems agronomams paskui labai sunkiai pavykdavo susirasti darbą, nes būdavo ateitininkai, o, be to, stažavęsi pas Stulginskius...

—Šiemet yra prez. Stulginskio jubiliejus, ar kas nors Lietuvoje daroma, ar Jūsų nekvietė į iškilmes?

—Nemanau, kad kas nors daroma, išskyrus Aleksandro Stulginskio vardo mokyklose. Jos yra trys: Kaune, Kaltinėnuose gimnazijos ir Jokūbave pagrindinė.

—Ar yra išleista prez. A. Stulginskio raštų knyga?

—Ne nėra. Niekas niekad jo rašytų straipsnių nesurinko ir knygos neišleido.

—Ar Aldona Stulginskaitė ėjo tuo keliu, kurį jai nubrėžė tėvas paskutiniame savo laiške, rašytame pakeliui į Sibirą?

—Bandžiau, tikrai bandžiau juo eiti...

—Ačiū, kad leidote prisiliesti prie tos, Lietuvai taip svarbios, praeities, kurią daugelis pažįstame tik iš istorijos vadovėlių.

O visgi prisimintas

Pasikalbėjimo metu dr. Aldona Juozevičienė dar nežinojo, kad visgi prez. Stulginskis šios garbingos sukakties proga buvo prisimintas, š.m. vasario 15 d. Vilniuje, Seimo rūmų Parlamento galerijoje suruoštoje mokslinėje konferencijoje, pavadintoje „Parlamentarizmo krypties kodas Vasario 16–osios akte". Paminėjimą ruošė Lietuvos Respublikos Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija. Pranešimus skaitė humanitarinių mokslų dr. Algirdas Jakubčionis (Vilniaus universitetas), Audronė Veilentienė (Vytauto Didžiojo Karo muziejus), prof. hab. dr. Antanas Tyla (Lietuvos mokslų akademija), humanitarinių m. dr. Virginija Jurėnienė (Vilniaus universitetas, Kaunas). Ta proga buvo suruošta ir paroda.

Taip pat paminėjimas ruošiamas buvusioje Prezidentūroje Kaune, kaip tik šiandien, vasario 26 d., prez. Aleksandro Stulginskio gimimo dieną.

Tai vis pozityvios žinios, bet kažkaip reikėtų dar daugiau. Kodėl šie metai nepaskelbiami prezidento Aleksandro Stulginskio metais? Esame tikri, kad Lietuvoje apie antrąjį respublikos prezidentą nedaug težinoma, o ir užsienyje, pirmosios Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį prisimenantiems žmonėms iškeliaujant į Anapus, jaunesnieji šia istorine Lietuvos asmenybe ir jo gyventu laikotarpiu nepakankamai domisi.

Deja, kol kas neteko girdėti, kad Amerikoje būtų ruošiamasi paminėti šio didžiojo lietuvio valstybininko, kataliko, krikščionių demokratų partijos veikėjo, antrojo Lietuvos Respublikos prezidento Aleksandro Stulginskio 120 metų gimimo sukaktį. O tikrai būtų verta.

Paminėtas mokslinės veiklos jubiliejus

Praėjusią vasarą (rugpjūtį) vykusiame 18–ajame Pasaulio kompiuterinės technikos specialistų kongrese, kurį surengė IFIP (Tarptautinė informatikos federacija), buvo sudaryta speciali dviejų dienų programa, skirta prof. Algirdo Avižienio 50–ies metų mokslinės veiklos paminėjimui.

Kongrese pabrėžta, kad prof. Algirdo Avižienio mokslinė veikla prasidėjo 1960 m., kai jis Illinois universitete apgynė informatikos mokslų daktaro (Ph.D.) disertaciją sistemų technologijos srityje ir buvo pakviestas į Kalifornijos technologijos instituto administruojamą tyrimų laboratoriją JPL, į kurią buvo įjungta ir NASA.

Nuo 1962 m. jis pradėjo kurti savaime pasitaisantį kompiuterį „Star". Pirmasis „Star" aprašymas mokslinėje spaudoje buvo paskelbtas 1966 m. 1969–aisiais „Star" laboratorinis modelis pradėjo veikti ir buvo pademonstruotas spaudos atstovams. Šį įvykį aprašė didieji JAV dienraščiai, o savaitraštis *Time* skyrė jam beveik visą puslapį, paminėdamas A. Avižienio lietuvišką kilmę.

1970 m. A. Avižienis už „Star" kompiuterį gavo JAV patentą, po to — dar gan daug įvairių apdovanojimų, tarp jų JAV vyriausybės NASA medalį „Už ypatingus nuopelnus". 1972 m. Kalifornijos universitetas Los Angeles mieste (UCLA) suteikė Algirdui Antanui Avižieniui profesoriaus titulą ir pavedė jam įsteigti Patikimų sistemų laboratoriją, kuriai jis vadovavo iki 1990 m., kai išvyko dirbti atkurtojo Vytauto Didžiojo universiteto rektoriumi Kaune.

Įvairūs JPL sukurti kosminiai laivai iki šių dienų naudoja kompiuterius, pagrįstus „Star" kompiuterio principais. 1977 m. į erdves buvo išsiųsti du „Voyager" tipo kosminiai laivai, kurie jau apleido Saulės sistemą, bet dar vis siunčia mokslinių tyrimų duomenis. Vadinasi, ir po 27 m., kurių metu „Voyager" aplankė Jupiterį ir Saturną, o „Voyager 2" — dar ir Uraną bei Neptūną, juose įtaisyti kompiuteriai sėkmingai tebeveikia.

A. Avižienis 1967 m. paskelbė „fault tolerance", t.y. „atsparumo gedimams" principą, kurį pirmasis įdiegė „Star" kompiuteryje ir tebegvildena iki šiol (yra paskelbęs apie jį per 100 mokslinių straipsnių). Šis principas, kuris sumažina gedimo pavojų, yra labai plačiai taikomas įvairiuose kompiuteriuose, kurie naudojami keleivinių lėktuvų skrydžių valdymui, atominių reaktorių saugumo užtikrinimo įrenginiuose, eismo valdymui, telekomunikacinių ryšių perdavimui Žemės palydovų dėka ir t.t.

Be to, A. Avižienis nuo 1962 m. pradėjo dėstyti Kalifornijos universitete, Los Angeles mieste. Ten jis vadovavo tyrimų laboratorijoms ir Informatikos fakultetui. 1972 m. jam buvo suteiktas profesoriaus vardas, o nuo 1994 m. jis tapo profesorium emeritu.

A. Avižienis daugiau negu 30 m. dirba Tarptautinėje informatikos federacijoje (IFIP), kuriai priklauso apie 50 labiausiai išsivysčiusių valstybių (Lietuva į ją įstojo prieš trejus metus). 1980 m. jis įsteigė IFIP Patikimo skaičiavimo ekspertų sekciją ir šešerius metus jai vadovavo.

Nuo 1968 m. A. Avižienis palaikė ryšius su Lietuvos mokslininkais, su Mokslų akademijos Matematikos ir kibernetikos instituto (dabar Matematikos ir informatikos institutas) mokslininkais bei jo direktoriumi akademiku V. Statulevičiumi. Nuo 1990 m. išrinktas Lietuvos Mokslų akademijos užsienio nariu. A. Avižienis buvo pirmosios Lietuvos Mokslo tarybos narys ir dalyvavo darbo grupėje, 1990–1991 m. parengusioje Lietuvos Respublikos Mokslo ir studijų įstatymo projektą.

Nuo 2002 m. A. Avižienis atstovauja Vytauto Didžiojo universitetui Europos mokslininkų–informatikų darbo grupėje, rengiančioje projektus ES informacinės infrastruktūros patikimumui užtikrinti. Čia jis dirba kartu su kolegomis iš Prancūzijos, Italijos, Didžiosios Britanijos, Švedijos, Vokietijos bei Austrijos.

Sveikindamas prof. Algirdą Avižienį tokio garbingo jubiliejaus proga, Vytauto Didžiojo universiteto rektorius prof. Vytautas Kaminskas kalbėjo: „Prof. Algirdas Avižienis buvo vienas aktyviausių VDU atkūrimo iniciatorių. Atkuriamasis senatas išrinko jį pirmuoju atkurto VDU rektoriumi. Jam vadovaujant, mūsų universitetas tapo vakarietiškos studijų sistemos pradininku Lietuvoje — jau 1990 m. jame buvo įvesta liberaliųjų studijų sistema (bakalauro, magistro ir daktaro laipsnio). Įvertindamas pirmojo rektoriaus nuopelnus universitetui, VDU Senatas 1994 m. suteikė jam Garbės profesoriaus vardą. Lietuvos mokslų akademija, pripažindama prof. A. Avižienio didžiulius nuopelnus kompiuterių inžinerijai, išrinko jį savo tikruoju nariu, o Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus apdovanojo jį Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinu.

Prof. Algirdas A. Avižienis.

Algirdas Avižienis išlieka ištikimas universiteto profesoriaus statusui — jis yra Universiteto tarybos ir Senato narys, aktyviai dalyvauja tarptautinėse mokslo programose. Savo naujais sumanymais ir originaliais mokslo darbais prof. A. Avižienis dar ilgai garsins savo tėvynę Lietuvą".

Sveikinimą jubiliatui atsiuntė LR prez. Valdas Adamkus. Jis rašė: „Man didelė garbė sveikinti Jus, studijų Illinois universitete draugą, Jūsų mokslinės veiklos 50–mečio proga. Jus gerbia ne tik didžiai dėkinga už pagalbą Lietuva. Jus gerbia viso pasaulio informatikos mokslo kūrėjai ir kompiuterių inžinieriai. Ne taip daug pasaulyje mokslininkų, kurie penkis dešimtmečius nepaprastai kūrybingai dirbtų informatikos mokslo ir inžinerijos srityse. Jūsų moksliniai atradimai seniai pelnė tarptautinį pripažinimą. Įgimtas troškimas siekti pažangos, matyt, paskatino Jus tapti pažangiausių ateities technologijų kūrėju. Tikimės, kad ir ateityje Jūsų veikla bei mokslo laimėjimai džiugins Lietuvą ir stebins pasaulį".

Vytauto Didžiojo akademinė bendruomenė nuoširdžiai sveikina savo universiteto pirmąjį rektorių tokio labai reikšmingo jubiliejaus proga ir linki jam pasiekti dar daugiau mokslinių laimėjimų.

Vytauto Didžiojo universiteto Senatas ir Rektoratas

Jo dramos vertė susimąstyti

Amerikos dramos teatras gerai pažįsta Shakespeare, Ibsen, Čekov bei kitų garsių pasaulio dramaturgų kūrinius, tačiau nesišalina ir savųjų. Daug dešimtmečių JAV scenos meno mėgėjus pradžiugina kelių, gerai šiame krašte pažįstamų, autorių darbai, statomi ne tik žymiuosiuose teatruose, bet ir mažiau žinomuose, su meile bei entuziazmu paruošiami mėgėjiškų teatro trupių, net gimnazijų moksleivių.

Eugene O'Neill, Clifford Odets, Tennessee Williams ir, žinoma, Arthur Miller — tai pavardės, žinomos kone kiekvienam, bent kiek su teatrine veikla susipažinusiam, šio krašto gyventojui, studentui, net gimnazijos moksleiviui, kurio literatūros pamokose buvo privaloma skaityti ir nagrinėti šių dramaturgų kūrybą.

Arthur Miller mirė š.m. vasario 10 d. savo ūkyje Roxbury, Connecticut. Jis buvo 89 metų amžiaus, pradėjęs dramaturgo karjerą tuoj po studijų University of Michigan. Pirmą pasižymėjusį veikalą, dramą „No Villain", sukūrė per šešias dienas ir laimėjo šio universiteto „Hopwood Award in Drama" žymenį. Tai paskatino talentingą jaunuolį toliau kurti.

Arthur Miller gimė 1915 m. spalio 17 d. New York mieste, nepasiturinčių žydų šeimoje. Jis gyvenimo kelyje sutiko ir vargą, ir priešišką nusistatymą dėl savo kilmės; pažino sunkų darbą ir socialinę nelygybę. Visa tai ilgainiui atsispindėjo A. Miller kūryboje, kur jo dramų herojai — eiliniai žmonės — turėjo kovoti su persekiojimu, skurdu, neteisybe ir kitomis pasaulio blogybėmis.

Mirdamas Arthur Miller paliko neįkainojamą palikimą Amerikos (ir pasaulio) scenai, kūręs kone iki pat savo gyvenimo pabaigos, nors produktyviausi kūrybos metai buvo maždaug vėlyvajame 40–ajame — ankstyvajame 50–ajame praėjusio šimtmečio dešimtmetyje. Šiandien dramos kritikai sutinka, kad pačios svariausios Miller dramos buvo trys: „All My Sons", „The Death of a Salesman" ir „The Crucible". Kiekvienos šių dramų veikėjai buvo tarytum paimti iš tuolaikinės aplinkos, atspindėjo gyvenimo nuotaikas ir realijas.

Dramaturgas Arthur Miller.

Kai 1949 m. Broadway teatre įvyko „Death of a Salesman" premjera, Arthur Miller buvo tik 33 metų amžiaus. Ši drama jam pelnė keletą prestižinių žymenų ir visuotinį pripažinimą. Kai kas jį lygino su Henrik Ibsen, tik su tuo skirtumu, kad Miller savo siužetų bei veikėjų ieškojo Amerikos gyvenime.

Nukelta į 3 psl.

Pasakojimai iš mirusiųjų ciklo

STASYS DŽIUGAS

Ar tau nebuvo tokių valandų, kad, nusivylęs gyvenimu, ketinai tragiškai nupulti į nežinios bedugnę arba pabėgti nuo žmonių, kurie iš tavęs juokėsi...

Meilė ir elgeta

Buvo vakaras. Aš sėdėjau kambaryje prie atdaro lango ir klausiaus, kaip beržyne suokė lakštingalos. Mintys nuvargusios iš lėto brido per šlapius galvos smegenis, kartu nešdamos su savimi mano gyvenimo rūspestį.

Sutemo.

Nutilo lakštingalos.

Iš kažkur atėjo nelaimingas, benamis elgeta, lazda prilaikydamas žilą senatvę. Jis čia pat atsisėdo, dejuodamas po langu. Nustebau. Tuo laiku elgeta nusiėmė sunkią kuprinę nuo pečių, nuleido galvą žemyn ir, neatsigręždamas į mane, tyliai drebančiu balsu tarė:

– Žmogau, galingų sparnų svajonių sakale, ar tu esi patenkintas gyvenimu? Ar tu esi suradęs savo gyvenime, įgyvendinęs milžiniškus troškimus? Ar tau nebuvo tokių valandų, kad, nusivylęs gyvenimu, ketinai tragiškai nupulti į nežinios bedugnę arba pabėgti nuo žmonių, nes jie iš tavęs juokėsi, vadino pamišėliu?

Elgeta atsiduso. Paskui lazdos galu kelis kartus sudavė į žemę ir tęsė toliau:

– Paklausyk, o aš tau papasakosiu apie meilę ir elgetą: dar pačioje jaunystėje pakliuvau į audringus gyvenimo sūkurius. Šėlau, dūkau ir kvatojau kartu su nerūpestingu gyvenimu, nors kartais aplink būdavo juoda ir baisu. Audros uraganai, keturi vėjai, tai buvo mano amžini palydovai, tai nuolatiniai svečiai, kurie dažniausiai prisilaikė mano sielos karalystėje...

Ir taip bėgo laisvi, neramūs, bet daug žadą metai, o iš manęs vis veržėsi kupinas troškimas gyventi.

Kartą, vėlyvą naktį aš pirmą kartą pakėliau sklidinas vyno taures už meilę. Tada nuo mano sielos atskilo įkaitusios gyvenimo žiežirbos ir uždegė apsvaigusią aplinką. Ant mūsų lūpų atsirado džiaugsmo ir liūdesio šypsena. Tuo laiku aš sutikau mylėti ją, bet širdyje kartu ir visą pasaulį.

Jau kitą dieną meilė iš manęs pasišalino. Mūsų gyvenimas pradėjo pamažu blėsti ir svilti nuodėguliu. Man gaila ir liūdna, kad aš tą vakarą nesupratau, jog jos meilė tik tam tikromis valandomis užgesins mano sieloje degantį nerimą arba pakeis joje gyvenantį Demoną ne ilgiau kaip vienai valandai. Bet buvo jau per vėlu.

Praslinko ilgi ir tamsūs, kaip vakaro šešėliai, metai. Metai pilni tragizmo ir nesėkmės. Kai kartą aš grįžau į namus liūdnas ir neramus, pirkios duris radau atidaras, kaip kelius kryžkelėje, o viduje buvo tuščia ir nyku. Pagaliau su baime ir viltimi aš jos ieškojau visur, bet niekur neradau.

Po to aš, sužalotas likimo, palikau tuos namus, kaip prakeiktą laimę. Ir dabar man į juos sugrįžti nėra prasmės, nes visi keliai pilni vaiduoklių ir vilkų...

Taip, ji mirė už meilę, nes aš per maža jos turėjau...

Elgeta, baigęs kalbėti, staiga pakilo iš vietos, atsisuko tiesiai į mane, o aš pamačiau jo siaubu bei kerštu degančias akis, kurios prasiveržė pro tamsą, skiriančią mus ir, atsimušusios į mano akis, atrodė kaip mirusios...

Nekrikštytieji

Kiekvieną vakarą, kuriame aš gyvenu, naktis užgula iš visų pusių mano mažą sulinkusį namelį, stovintį prie miško, nuošaliai nuo kitų sodžiaus namų. Tomis valandomis jame būna taip tamsu ir niūru, panašiai, kaip ir mano sieloje, kada aš pradedu nekęsti gyvenimo.

Namelio sienos sukrautos iš apvalių, netašytų rąstų. Kai ant stalo dega maža šviesa, sienų šešėliai atrodo kaip pakopos, kurios veda ir dangų, pasakų karaliją.

Kada trobelėje būna tamsu, lauke beviltiškai blaškosi vėjai o dangumi debesėlių procesijos slenka be palaiminimo į kitą pasaulio pusę, tuo laiku sodžiuose, pavargę nuo sunkių darbų, žmonės miega ir sapnuoja.

Jie niekuomet šito namelio nemėgo ir jo nelanko. Galbūt, kad jis jiems nereikalingas, o, be to, ne kartą tarpusavyje kalbėdavo, kad jame gyvena kažkoks paslaptingas atsiskyrėlis ar vaiduoklis.

Žmonės taip galvodami klysta, namelyje, be manęs ir mirties, daugiau niekas negyvena.

Kada aš labai giliai užmiegu, žiaurūs plėšikai tyliai išlenda iš miško, įsiveržia pro duris į vidų, prikelia mane iš guolio, išveda į lauką ir, virvėmis pririšę prie medžio, reikalauja, kad aš jiems atiduočiau savo meilę. Žemėje jos yra maža, todėl jiems esanti reikalinga. Pagaliau jie aštriu peiliu taiko man į širdį ir duria...

Nenusiminkite, nes tuo momentu aš praveriu savo sulipusias akių blakstienas, o šalia savęs pamatau stovinčią mirtį, kuri ironiškai nusišypso ir, iš lėto nuo manęs pasišalinus, įlenda į kaminą, kuris jau daug metų nevalytas ir pilnas suodžių.

Kartais pačiame vidurnaktyje mane aplanko vienintelis žmogus ir draugas iš 18 šimtmečio. Iš profesijos jis yra dailininkas ir sugeba stebuklingai nutapyti bet kurio žmogaus sieloje esantį džiaugsmą, liūdesį ar nerimą. Jo gyvenimas pilnas tragizmo ir labai panašus į mano. Aš jį vadinu Nekrikštytu, nes jis jokio vardo neturi, kaip ir aš. Be to, jis nežino, kur gimė, kas jo tėvai. Su juo mes susėdame abu dažnai prie degančio židinio ir sukuriame gražiausius laimės pasaulius. Tada mes esame patenkinti, džiaugiamės kaip vaikai, arba pradedame gailiai verkti, kai pasijuntame, kad mes save apgaudinėjame. Po to jis skubiai atsikelia ir, nieko nesakęs, išeina pro duris, rankoje nešinas stebuklinguoju teptuku.

Aš, pagautas baimės ir vienatvės liūdesio, vėl sugrįžtu į trūnyjančią mažutę dulkę ir užsidarau akmeniniame karste.

Šešėlis

Gal niekad teisingai negalėsi suprasti, tuščią ir mirštantį gyvenimą besinešąs skaitytojau, ką aš čia parašiau vieną liūdną valandą. Ilgai gal klaidžiosi mano sakiniuose, kaip tamsiame miške, o žodžiai visuomet tau paliks sunkūs ir paslaptingi, kaip per dykumą slenką karavanai.

Ką aš čia papasakosiu, tai bus vienas tamsiausių mano gyvenimo šešėlių, kuris dieną ir naktį neišnyksta iš mano akių. Bet jei tu, skaitytojau, tikėsi ir dėsi tuos žodžius į savo sielą, baisiai klysi. Aš tau negaliu būti gėrio pavyzdžiu, bet vien tik keistas užsidegėlis, karštas ir neramus tam tikromis valandomis.

Jau buvo vėlus laikas. Žiemos naktis, nuleidusi didelius, juodus sparnus ant nuodėmingos žemės, snaudė. Kartais jos sparnai pajudėdavo. Tada laukuose pakildavo sniego debesys ir kirsdavo kiekvienam keleiviui į veidą. Nuogos ir drebančios girios taip pat keldavosi iš gilaus miego ir pradėdavo garsiai tarpusavyje kalbėtis ir ginčytis apie nelaimingo žmogaus gyvenimą.

Ši kartą aš vėl skubėjau tuo pačiu keliu. Šešėlis, kuris mane persekiojo ir kuris buvo tamsesnis už naktį, slinko į priekį, kaip nepasiekiamas vaiduoklis. Netoli Dunojaus kranto staiga nuovargis supančiojo mano kojas. Galvoje, lyg draugai triukšmingai gertų degtinę, atsirado apsvaigęs pavargimas. Šalia pamačiau beeinantį žmogaus Likimą. Čia pat prieš mane dideli, juodi varnai skubėdami kalė iš lentų karstą. Aplinkui tyliai sklido mano garbei skiriamos laidotuvių giesmės. Tik be egzekvijų. Ir be liūdnos bažnytinės vargonų muzikos.

Pakėliau akis į dangų. Dangaus langeliai buvo iki paskutinio uždangstyti debesėlių uždangomis. Supratau, kad Dievas ilsisi ir nenori, kad, Jam nematant, kas nors pro juos žiūrėtų į Jo karalystę ar rodytų paklydėliui kelią.

Kažkur tolumoj miesto bokšto laikrodis lėtais, sunkiais dūžiais jau skelbė vidurnaktį. Aš vis dar sėdėjau ant šėlstančios upės kranto ir kiekvieną minutę laukiau mirties, kuri savo rankomis amžinai užantspauduos mano pavargusias ir išblėsusias akis.

Lygiai tą valandą kitados aš čia sėdėjau ne vienas, bet su ja. Tai buvo paskutinis mūsų susitikimas. Ji tuomet kategoriškai atsisakė manęs ir tarp mudviejų turėjo viskas baigtis...

Tačiau meilės pėdos buvo jau per daug gilios mano sieloje ir jų niekaip negalėjau pašalinti. Manyje kilo kerštas. Jis iš karto tapo toks didelis ir jo žiaurumas viršijo Dunojaus bangas, kurios negailestingai daužėsi į uolėtus krantus. Nepajutau, kaip mano rankos stipriai nutvėrė ją ir, aš tikiu, jog ji tą akimirką net nespėjo suprasti mano minčių, ir iš mano rankų staiga nuriedėjo į šaltą Dunojaus bangų glėbį.

Tai buvo tamsiausia ir baisiausia valanda mano gyvenime, kuri amžinai liko man neišnykstantį iš akių, jos ir mano meilės, nuskendusios Dunojaus kranto šešėly.

Algimantas Kezys. „Angelas".

Algimantas Kezys. „Angelas".

Leidiniai

Literatūrinis gyvenimas DP stovyklose: tragedijos ir dramos

Dalios Kuizinienės studija *Lietuvių literatūrinis gyvenimas Vakarų Europoje 1945–1950 metais* svariai papildo lietuvių literatūrologijos tyrinėjimus, kuriuose Lietuvoje gyvenantys mokslininkai aptaria už Lietuvos ribų sukurtą literatūrą. Autorės tyrinėjimų laukas išeina už to, kas tradiciškai vadinama literatūra, ribų: studijoje analizuojami ne tiek patys tekstai, bet dvikryptis jų santykis su kontekstu – literatūrinis gyvenimas.

Remdamasi Dominique Maingueneau, Giedriaus Viliūno suformuluotomis literatūrinio gyvenimo sampratomis, autorė savo darbe apsiriboja tik „pagrindiniais literatūrinio gyvenimo sudedamaisiais elementais: literatūriniais tekstais, literatūrine diskusija, rašytojų sambūriais ir organizacijomis, periodine spauda". Kaip galima spręsti iš knygos įvade formuluojamų uždavinių, studijoje derinami du tikslai: pristatyti į Vakarus pabėgusių lietuvių rašytojų veiklą ir ją analizuoti, aptariant „egzilio kultūros Vokietijoje aspektus", kreipiant dėmesį „į skirtingų kūrybinių nuostatų kūrėjų santykį su tradicija".

Tokio pobūdžio studija, kurioje analizuojamas lietuvių literatūrinis gyvenimas pokario Vakarų Europoje, yra pirma; ši tema iki šiol nebuvo plačiau tyrinėta nei Lietuvoje, nei išeivijoje. Tam tikra prasme veikalas puikiai papildo G. Viliūno, kuris bene pirmasis Lietuvoje pradėjo tyrinėti literatūrinį gyvenimą kaip mokslininko dėmesio vertą reiškinį, 1998 m. išleistą monografiją *Literatūrinis gyvenimas Nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940)*. Bet kam, susidomėjusiam literatūriniu gyvenimu nepriklausomoje Lietuvoje, bus pravartu pasiskaityti apie tolesnę jo tąsą jau užsienyje. Ir atvirkščiai, perskaičius D. Kuizinienės monografiją, bus naudinga susipažinti su G. Viliūno knyga, kad būtų galima susidaryti bendrą pirmosios XX a. pusės lietuvių literatūrinio gyvenimo vaizdą Lietuvoje.

Kaip galima spręsti iš monografijos paantraštės, knygoje susitelkiama ties trimis konkrečiomis literatūrinio užsienio lietuvių gyvenimo apraiškomis: Rašytojų draugijos veikla, kultūrine spauda bei literatūros debiutais. Pirmojoje dalyje trumpai aptariama 1946 m. Vokietijoje įkurtos Lietuvių rašytojų tremtinių draugijos (LRTD) veikla. Pasak D. Kuizinienės, „LRTD atliko pozityvų vaidmenį, tačiau tiek spauda, tiek kai kurie rašytojai draugijos veiklą vertino gana kritiškai". Autorė gausiai pateikia faktografinės medžiagos, tačiau, nors ir išsako fragmentiškų vertinimų, tokių, kaip cituotasis, vis dėlto gilesnės, sakytum „kavoliškos", draugijoje sklandžiusių idėjų analizės pasigesčiau. O jos čia reikėtų visų pirma dėl to, kad literatūrinis gyvenimas, ypač tyrinėjamuoju atveju, bet ir apskritai, neatsiejamas nuo įvairių sąmoningumo apraiškų. Deja, pastarosios aptartos pagal ginčytiną „progresyvistinę" skalę: tie buvo „pažangūs", kiti – ne. Vieni „konservatoriai", kiti – liberalai" ir pan.

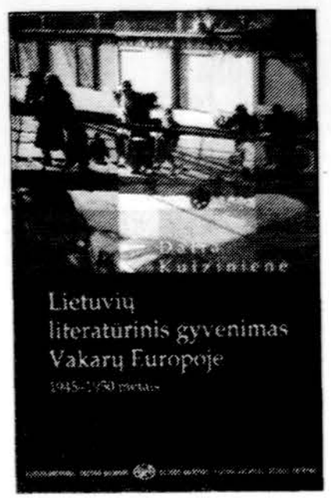

Panašiai galima vertinti ir skyrių apie kultūrinę spaudą: išsamiai, aiškiai, kartais net perdėm chrestomatiškai paeiliui aptariami lietuvių leisti kultūros žurnalai. Tačiau jų grupavimo principai ir drąsiai lipdomos etiketės dažnam skaitytojui gali pasirodyti keistos. Bene daugiausia dėmesio skiriama *Aidų* žurnalui. Jis pristatomas su antrašte „Lietuvių kultūros žurnalas 'Aidai'." Autorės manymu, *Aidų* kultūrinė erdvė Vokietijos stovyklų laikotarpiu sutalpino įvairių generacijų ir estetinių nuostatų rašytojus. Literatūrinė polemika, vykusi *Aidų* puslapiuose, įtraukė įvairių kūrybinių nuostatų kuriančiuosius, dažnai polemika neapsiribojo tik šiuo žurnalu, persikeldavo į kitų leidinių puslapius".

Nukelta į 4 psl.

Jo dramos vertė susimąstyti

Atkelta iš 2 psl.

Tačiau ir Ibsen, ir Miller dramos peržengia tiek tarptautines, tiek laiko ribas — jos tinka visoms pasaulio scenoms ir visiems laikams.

„The Crucible", kurios premjera įvyko 1953 m., yra vienas dažniausiai statomų A. Miller veikalų. Nors jo turinys pasakoja apie 17 šimtmečio Salem apylinkėse vykusią raganų medžioklių isteriją, bet iš esmės atliepia Amerikoje 1950–ojo dešimtmečio pradžioje vykusias kitoniškas „raganų medžiokles" — McCarthy erą, kai JAV Kongresas karštai ėmėsi darbo „iš visų visuomenės sluoksnių iššluoti komunizmui simpatizuojančius". Tuo metu ir pats Arthur Miller buvo pakviestas stoti prieš „House UnAmerican Activities" komisiją, nes esą, 1956 m. dalyvavęs komunistinių pažiūrų rašytojų susirinkime.

Arthur Miller savo dramose nesivaržė gvildenti eilinių žmonių problemas, socialines negeroves (pvz., dramoje „All My Sons" kalbama apie pelnogaudį pramonininką, kuris, žinodamas, kad lėktuvo dalys yra negeros, jas vis tiek pardavinėjo ir tuo būdu buvo ne vieno lėktuvų piloto mirties priežastis). Kai pernai metų pabaigoje iškilo skandalas dėl sukčiavimų didžiosiose „Enron" bei „WorldCom" bendrovėse, teatruose vėl buvo atgaivintas dėmesys šiai A. Miller dramai, kuri tariamai atliepė ir modernius pramonininkų bei verslininkų prasilenkimus su etika.

A. Miller dramos priverčia žiūrovus susimąstyti, pažvelgti į realybę kitu žvilgsniu. Nors jų autorius mirė, bet jo kūryba vargiai kada išnyks iš Amerikos teatrų repertuarų. Verta šiomis dramomis susidomėti ir Lietuvoje.

D.B.

Jaunieji dainininkai 1983 m. Čikagoje įvykusioje Dainų šventėje. Jono Kuprio nuotrauka.

Nesibaigianti Dainų šventė

Pokalbis su University of Washington, Seattle, kamerinio choro direktoriumi, prof. Geoffrey Boers. Pokalbį vedė prof. Guntis Smidchens

Profesorius Guntis Smidchens yra vienas iš University of Washington baltistikos studijų programos įkūrėjų. Universiteto kamerinis choras įsijungė į Batijos šalių programą 1997 metais. Tuo metu per vykusią šventę jis atliko tris latviškas dainas. Nuo to laiko jie įrašė Baltijos šalių muzikos kompaktinį diską, koncertavo Baltijos šalyse ir padėjo iš ten atvykstantiems chorams surengti pasirodymus. Pernai rugsėjo mėnesį profesorius Smidchens kartu su Geoffrey Boers vyko į Lietuvą, Latviją ir Estiją surinkti universiteto bibliotekai Baltijos šalių chorinės muzikos leidinius. Jie susitiko su nacionalinių bibliotekų bei muzikos informacijos centrų atstovais ir aptarė, kaip galima būtų pasiekti šį tikslą. Grįžtant lėktuvu, Smidchens paprašė dr. Boers papasakoti apie šį sumanymą.

– Kodėl norite surinkti Amerikos bibliotekai Baltijos šalių chorinę muziką?

– Šis darbas yra svarbus keliais atžvilgiais. Pirmiausia, tai egoistinis sumetimas. Amerikos chorai turi daug ko pasimokyti iš Baltijos šalių chorų. Jie turi gilias dainavimo kultūros tradicijas ir daina juos lydi kasdieniniame gyvenime. Mes Amerikoje jau tą praradome. Matydami šių žmonių prisirišimą prie savo istorijos, mes, choristai, galime sužadinti žmonėse susidomėjimą mūsų pačių tautiniu palikimu.

Kitas aspektas yra grynai pragmatiškas. Jungtinėse Valstijose labai mažai žinoma apie Baltijos šalių chorinę muziką. Jos beveik nebuvo galima rasti ir mes nežinojome, kodėl. Mes žinome, kad Baltijos šalyse yra sukurta daug chorinės muzikos. Norime ten nuvažiuoti ir atvežti į namus repertuarą, kurį galėtų studijuoti ir atlikti čia, Amerikoje.

Trečia, tai galite pavadinti likimu ar nuojauta. Mes net nenujautėme, koks svarbus bus šis darbas, netgi Baltijos šalių žmonėms. Supratau tai tik kelionės metu. Mes nenutuokėme su kokiais istoriniais, finansiniais ir politiniais sunkumais susiduria šiandieninė chorinė muzika. Labiausiai mane nustebino, kad lietuviai, latviai ir estai taip pat nori surinkti chorinės muzikos leidinius. Jie mums sakė, kad mes prašome to, ko dar nėra. Su mūsų ištekliais mes galime jiems padėti pasiekti šį tikslą.

– Kokią medžiagą žadate atvežti į Seattle ir su kokiomis susiduriate problemomis?

– Mes planuojame surinkti Baltijos šalių chorinės muzikos kolekciją, kuri apimtų laikotarpį nuo XIX amžiaus iki šių dienų. Medžiagos rinkimas tęstųsi ir toliau. Reikės nugalėti eilę sunkumų tiek mums, tiek lietuviams, latviams ir estams. Skirtingi istoriniai periodai turi savo problemų:

1. Muzika prieš Antrą pasaulinį karą: sovietmečiu buvo sunaikinta dauguma leidinių. Sunku bus surinkti šią medžiagą, nes kai kurių leidinių nacionalinėje bibliotekoje yra tik po vieną egzempliorių. Bet mūsų bendradarbiai iš Baltijos šalių turi sumanymų, kad pvz., būtų galima padaryti retų leidinių kopijas ar paprašyti asmenų, turinčių asmeninius muzikos rinkinius, perduoti juos bibliotekai.

2. Sovietinis laikotarpis: muzika, ruošiama leidimui, buvo cenzūruojama ir dėl to daug ko nebuvo išspausdinta. Mes tikimės surasti vertingus muzikos veikalus, tuos, kurie buvo išleisti ir tuos, kurie nebuvo, bet yra saugojami Kultūros ministerijoje.

3. Nuo 1991–ųjų iki dešimtmečio pabaigos leidykloms trūko pinigų ir retai kas buvo spausdinama. Nebuvo geros inventorizacijos, o valstybinės įstaigos nerinko rankraščių. Latvijos Muzikos informacijos centre mums pasakė, kad per tuos aštuonerius ar devynerius metus visas neišspausindintas repertuaras dingo. Panaši situacija Estijoje bei Lietuvoje. Čia taip pat norima surinkti rankraščius iš tebekuriančių kompozitorių.

Kartu mes galime daug nuveikti. Su mūsų finansine pagalba galime jiems padėti padaryti rankraščių kopijas tiek Baltijos šalių bibliotekoms, tiek mūsų.

Aš noriu pabrėžti, kad šis darbas tęsis ir ateityje. Buvo malonu išgirsti bibliotekos darbuotojus sakant, kad dabar mes galvosime apie University of Washington biblioteką, kaip apie kasdieninį darbą. Vadinasi, Baltijos šalių chorinė muzika bus renkama dabar ir ateityje. Tai bus nesibaigiantis dainos festivalis!

– Kokie buvo Jūsų įsimintiniausi įspūdžiai iš šios kelionės po Baltijos šalis?

– Saulėlydis Vilniuje, kurį stebėjome ant Užupio restorano balkono. Pietavome čia su lietuvių kompozitore Onute Narbutaite ir jos vyru. Apėmė stebuklingas jausmas, kai paukščių giesmė susiliejo su kažkur netoliese repetuojančio choro garsais.

Kitas įsimintinas vakaras buvo, kai mes naktį aplankėme latvių dainų festivalio sceną. Mes buvome vieninteliai žmonės, kurie apžiūrėjo sceną ir žiūrovų vietas savo mašinų šviesoje. Vienos mašinos, stovėjusios pakraštyje, šviesa apšvietė didžiulę teritoriją, taip, kaip mūsų trys balsai užpildė visą estradą. Aš stovėjau paskutinėje eilėje, bet girdėjau kiekvieną „Pūt vėjai" žodį.

Prisimenu kelionę mašina į vėjuotą Livonijos pakrantę, esančią Latvijos šiaurės rytų pajūryje. Moteris, prižiūrėjusi Livonijos namus, mums aprodė pastatą, netoliese esantį pajūrį ir buvusį sovietų pasienio postą. Aš buvau pakerėtas pasakojimu apie Livonijos krašto istoriją ir jos žmones, kurie yra vieni sparčiausiai nykstančių, ugro–finų kalba šnekančių, žmonių. Šį rudenį mūsų choras mokysis jų dainų.

Kai kurie dalykai mane stebino. Pavyzdžiui, aš girdėjau sakant, kad sovietmetis buvo palankus chorinei muzikai. Žinoma, kad okupacijos metu didžiausias laisvės pasireiškimas persiduodavo per muziką. Dabar, atgavus nepriklausomybę, tarp jaunimo dainavimo tradicijos tampa ne tokios aktualios. Ateityje gali iškilti grėsmė ne tik kultūros ir kalbos išnykimui, bet jaunimas gali prarasti ryšį su tūkstančius metų siekiančia istorine kultūra.

Įsimintina kelionė iš Narvos miesto į Taliną. Dainų yra sukurta apie viską ir žinojau, kad važiuojant kiekvienai mano minčiai ar nuotaikai yra parašyta daina man nesuprantamais žodžiais. Paprašiau padainuoti dainą apie išsiskyrimą ir išgirdau dainuojant: „Mūsų gyvenimas, kaip to paukščio ant šakos – mes nežinome, ar vėl čia susitiksime". Saulei leidžiantis dainavo: „Veere, veere paevakene," o vakarui buvo kita daina: „Ohtu pealt on čed hellad, kaske..." Tai nebuvo pageidavimų koncertas, tiesiog daina, įsipynusi į gyvenimą. Taip ir turi būti, muzika turi lydėti mus kiekviename gyvenimo žingsnyje.

– Dėkoju už pokalbį.

Postcript

University of Washington Royalty Research fondo dėka, 2004 metų rugsėjo mėnesį, mes galėjome nuvykti į Baltijos šalių muzikos leidinių pasirodymą Seattle. Šiuo metu universiteto kamerinis choras ruošiasi 2005 metų birželio mėnesį vykti į koncertinę kelionę po Baltijos šalis. Jie planuoja susitikti ir pasikeisti muzikine patirtimi su Lietuvos, Latvijos, Estijos bei Suomijos chorais.

Prof. Smichens straipsnį vertė **Inga Gaurienė**

Dar apie VIII Dainų šventę

VIII Lietuvių dainų šventės „Atsiliepk daina" ruošos darbai jau seniai pradėti ir kiekvieną dieną įgauna vis didesnį pagreitį, nors spaudoje apie dainų šventę pradėjome skelbti visai neseniai. Už šios šventės organizavimo vairo stovi du jauni, gabūs ir talentingi vadovai: Rita Čyvaitė–Kliorienė – vyriausia šventės meno vadovė ir dr. Audrius Polikaitis – šventės organizacinio komiteto pirmininkas. Abiejų pareigos yra esminės visoje šventės ruošoje ir šventės sėkmėje. Po 15 metų imtis tokios šventės ruošos tas pats, kaip pradėti viską iš naujo. Lietuvoje šventės vyko be pertraukos, bet mūsų sąlygos nepalyginamai skiriasi nuo Lietuvos choristų, organizatorių, atstumų, repertuaro, lėšų ir dar galima vardinti eilę priežasčių, dėl kurių Lietuvos formulės savame renginyje panaudoti negalime.

Kaip sekasi šventės ruoša, kokiomis nuotaikomis gyvena mūsų vadovai, pirmiausia užklausėme Ritą Kliorienę, apie kurią išeivija yra daug girdėjusi. Rita, jau daugiau kaip 20 metų vadovauja Cleveland „Exultate" chorui, ilgą laiką dirbo šeštadieninėje lit. mokykloje, ateitininkų stovykloje „Dainava", dalyvauja įvairiuose išeivijos chorų renginiuose, kartu su chorais „Volunge" ir „Dainava" paruošė atmintiną trijų chorų programą ir apkeliavo tris didžiuosius išeivijos telkinius: Torontą, Clevelandą ir Čikagą. Priklauso įvairioms profesinėms Amerikos ir Lietuvos organizacijoms. Ji yra sukūrusi nemažai dainų vaikams ir suaugusių chorams, aranžavusi, harmonizavusi ir atlikusi eilę svarbių darbų ir darbelių. Artimas ryšių palaikymas su Lietuvos kompozitoriais, pastovus lankymasis visose pasaulio lietuvių šventėse suformavo Ritos tautišką lietuvišką muzikinį skonį, užtvirtino gilias, išeivijoje įgautas, vertybes jos charakteryje. Tokia Rita, stebint iš šono jos atliktus darbus, džiaugiantis jos pasiekimais, o kas darosi jos sieloje, nepabūgus tokių didelių pareigų, kuo džiaugiasi, dėl ko pergyvena, paklausėme jos pačios.

– Koks Jūsų didžiausias džiaugsmas, pradėjus šventės ruošos darbą?

– Kad po 15 metų vėl įvyks Dainų šventė! Ir kad visi, su kuriais buvo lig šiol kalbėta, rodo nemažą susidomėjimą šios tradicijos atgaivinimui. Neužtenka, kad Dainų šventės vyktų Lietuvoj. Nėra klausimo, kad yra malonu, kad gražūs ryšiai ir bendradarbiavimas išaugo tarp Lietuvos ir išeivijos per paskutines kelias dainų šventes, vykusias Lietuvoj. Džiugu, kad dalis dainuojančios išeivijos ryžtasi jose dalyvauti, tačiau ne visi mūsų dainininkai gali vykti į Lietuvoje vykstančias šventes, o žiūrovų vyksta dar mažesnis procentas. Dainų šventės yra svarbios ne tik atlikėjams, bet ir žiūrovams, t.y. visai tautai. Tikimės, kad atgaivinus dainų šventčių tradiciją, būsime taip pat išjudinę lietuvišką chorinę veiklą išeivijoje, kas yra dar svarbesnė užduotis.

– Kokios abejonės? Kas baugina?

– Abejonės? Čia truputį per stiprus žodis. Jei būčiau abejojus, būčiau niekad nepradėjus šio darbo. Kaip tik atvirkščiai, mano nuomonė yra priešinga daugeliui, kurie seniai kalba, kad niekam išeivijoje nebeįdomu dainuoti. Man rodos, kad žmonės yra seniai išsiilgę dainavimo kaip kadaise dainuodavom, ir viliuosi, kad pradėjus organizuoti daug kas jungsis į šį darbą.

— Kokie rūpestėliai? (Nesurašykite visų 101 rūpesčių, o tik pačius svarbiausius, vieną ar du, na, gal tris!)

– Kad jų yra maždaug 101! Gal didžiausias rūpestis, tai laikas, kurio niekad nėra užtektinai. Pradėjom šį darbą jau gana seniai. Pirmas laiškas, kuriame prasidėjo diskusijos apie VIII Dainų šventę, yra datuotas 2002 m. rugsėjo 17 d. O kalbas pradėjome dar anksčiau. Vadinasi, jau kelis metus eina diskusijos ir po truputį reikalai išsiaiškinami, o tai priveda prie antro rūpesčio – sunkumų vėl atstatyti organizacinę dainų švenčių struktūrą, kuri kadaise buvo išvystyta. Per tiek laiko ne tik mūsų choro sudėtis, vadovai ir t.t. pasikeitė, bet visas pasaulis, visa technologija smarkiai pažengusi. Negalima daryti dalykų, kaip jie buvo daromi prieš 15 m. Bet sugalvot kaip kitaip dalykus daryti ir surasti, kas viską apsiimtų organizuoti, užtrunka laiko. Nors dirbame išsijuosę, vis jaučiu spaudimą dar greičiau dirbti.

Rita Čyvaitė Kliorienė.

Visą bėda, diena turi tik 24 valandas. Visiems tas darbas yra papildomas užsiėmimas, nes visi turi savuosius „tikrus" darbus, šeimas ir t.t. O trečias rūpestis būtų, kad chorai nelauktų paskutinės minutės, pradėtų organizuotis, nes ir jiems užtruks laiko viską įveikti. Norėčiau, kad jie jaustų, kaip svarbu išmokti visas dainas kiek įmanoma geriau, užuot pusėtinai, galvojant, kad užteks, jei stipresni chorai gerai mokės. Kiekvieno dainininko pareiga – viską mokėti gerai, tik tada galėsim dainuoti kartu, kurti muzikinius momentus (Moments musicaux), kaip aš juos vadinu, ir džiaugtis pajutus masinio dainavimo malonumą ir galią.

Todėl noriu nuoširdžiai pakviesti, kad visi jungųsi į šį darbą pagal savo sugebėjimus ir išgales. Vieni gali skleisti žinią apie šventę ir kelti sąmoningumą apie dainos svarbą ir reikalingumą dalyvauti tokioj šventėje. Kiti gali skatinti vieni kitus kurti chorus, ir juos ruošti šventei. Choristai jau egzistuojančių chorų gali ryžtis šventėje dalyvauti. Lituanistinės mokyklos vedėjai/os gali skatinti, kad jaunimas šventėje dalyvautų. Kiti gali finansiškai padėti (čia dar vienas rūpestis, kurį gal iškels rengimo komiteto pirmininkas Audrius Polikaitis). Mes, deja, neturime jokių lėšų iš praėjusios šventės, kaip turi šokių institutas iš vienos šventės į kitą, kurios galėtų būti naudojamos pradiniams darbams. Vienu žodžiu, po tiek metų viską reikia kurti iš naujo, lyg pirmą kartą. Visus kviečiu atsiliepti daina, kaip kviečia šios šventės šūkis!

Kelias į šventę nutiestas mums visiem, visi galime rinktis kaip ir kuo norime ar galime prisidėti prie šventės. Vadovė aiškiai žino, ką reikia atlikti, kas jau atlikta, tvirtai tiki ir kviečia mus visus atsiliepti daina, užtikrindama unikalius muzikinius momentus, o juk gyvenimas ir susideda iš gražių, nepamirštamų akimirkų.

Nijolė Benotienė

Literatūrinio gyvenimo tragedijos ir dramos

Atkelta iš 3 psl.

Gintaras, *Pėdsakai* bei *Tėvynėn* pristatomi antrašte „Kiti literatūriniai žurnalai", *Šviesa* bei *Mintis* tituluojami „Liberaliosios krypties kultūros žurnalais" ir, galiausiai, *Žvilgsniai* aptariami kaip „Avangardinis jaunųjų rašytojų žurnalas". Iš esmės visas minėtas skirstymas nėra klaidingas (kol neįrodyta priešingai), tačiau akivaizdu, kad jis paremtas skirtingais kriterijais: *Aidai* dėl neapibrėžtų priežasčių vadinami „lietuvių kultūros žurnalu", *Gintaras*, *Pėdsakai* ir *Tėvynėn* – tiesiog „kitais žurnalais", kai tuo tarpu *Šviesa*, *Mintis* bei *Žvilgsniai* apibūdinami, nurodant į jų miglotai aptartą ideologiją. Kyla natūralus klausimas – kodėl tokie skirtingi vertinimai? Ar, sakykime, *Aidų* ideologija tokia sunkiai apibrėžiama, kad tenkinamasi abstrakčiu įvardijimu, ar jie buvo tokie demokratiški, kad juose spausdinosi bet kas? Beje, net ir ideologijos neturėjimas gali būti traktuojamas kaip ideologija.

Įdomus skyrelis „Literatūriniai jaunųjų prozininkų debiutai", kuriame aptariamas Mariaus Katiliškio novelių rinkinys *Prasilenkimo valanda*, Antano Škėmos novelių rinkinys *Nuodėguliai ir kibirkštys* bei literatūrinės Juliaus Kaupo ir brolių Mekų pasakos. Turint omenyje specialiąją kritiką, iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti neracionalu įtraukti šiuos debiutantus į knygą apie literatūrinį gyvenimą, tačiau koncentruotai išdėstytas naujas požiūris į literatūrinės pasakos žanro panaudojimą trijose brolių Mekų 1946–1947 m. išleistose pasakų knygose tokį žingsnį tarsi ir pateisina.

Debiutas šiuo atveju suvokiamas kaip itin reikšmingas, literatūriniam gyvenimui suteikęs dinamikos, reiškinys, tačiau vėlgi galima abejoti, kiek reikšmės ir įtakos Mekų pasakos turėjo jų publikavimo laikotarpiu. Ir kokie tada literatūrinio gyvenimo kriterijai – panašu, kad jie, vis dėlto, nėra tinkamai apsibrėžti. Kitaip sakant, jeigu literatūrinio gyvenimo įvykis neturėjo jokio poveikio to meto literatūriniam gyvenimui, kaip reikia su juo elgtis kritikui? Arba, jei vieno ar kito reiškinio vertė išryškėjo tik po daugelio metų, kaip jį aptarti kalbant apie konkretaus laiko literatūrinį gyvenimą. Čia jau priartėjama prie literatūros sociologijos, ir šios mokyklos taikymas, ko gero, būtų pravertęs rašant apie literatūrinį DP stovyklų gyvenimą.

Nepaisant pirmosios knygos dalies fragmentiškumo, jos priedas „Lietuvių rašytojų tremtinių draugijos dokumentai ir literatūrinis susirašinėjimas 1945–1950 m." (beje, paradoksalu, kad priedas keletą kartų ilgesnis už tai, kas pateikiama kaip jo analizė!) yra vertas padėkos ir pagyrimo. Knygos autorė atliko milžinišką darbą, surinkdama, suklasifikuodama ir paruošdama spaudai LRTD dokumentus bei S. Zobarsko, M. Katiliškio, P. Andriušio, A. Rimydžio, B. Brazdžionio, K. Bradūno, N. Niliūno ir kt. laiškus. Ši medžiaga, ypač minėtieji laiškai, pravers ne vienai literatūros tyrinėtojų kartai ir yra neįkainojama vertybė pati savaime. Rekomenduoju juos skaityti nedidelėmis atkarpėlėmis ir labai atidžiai – pamatysite, kaip prieš akis ims vystytis detektyvo, (melo)dramos, ne vienos komedijos ir asmeninių bei kolektyvinių tragedijų siužetai. Neabejoju, kad laiškai turėtų susilaukti atskiros analizės. Beje, gaila, kad autorė pati savo tekste jais pasinaudojo, mano manymu, nepakankamai.

Ir paskutinis pastebėjimas. Knygoje, turint galvoje, kad tai mokslinė monografija, per daug korektūros klaidų. Rašydamas „per daug" turiu omenyje tai, kad jos krenta į akis net ir nepastabiam skaitytojui, o pastabų knygų „graužikų" turbūt įvarytų į visišką nevilti. Keista, bet klaidų įpusėjus pirmajai daliai mažėja – korektoriai tapo pastabesni?

Vladas Krivickas

Dalia Kuizinienė. *Lietuvių literatūrinis gyvenimas Vakarų Europos 1945—1950 metais.* Vilnius: Versus Aureus leidykla (2003 m.), 518 psl. Leidyklos adresas: A. Vivulskio g. 7, LT – 2006 Vilnius, el-paštas **versus@versus.lt**